

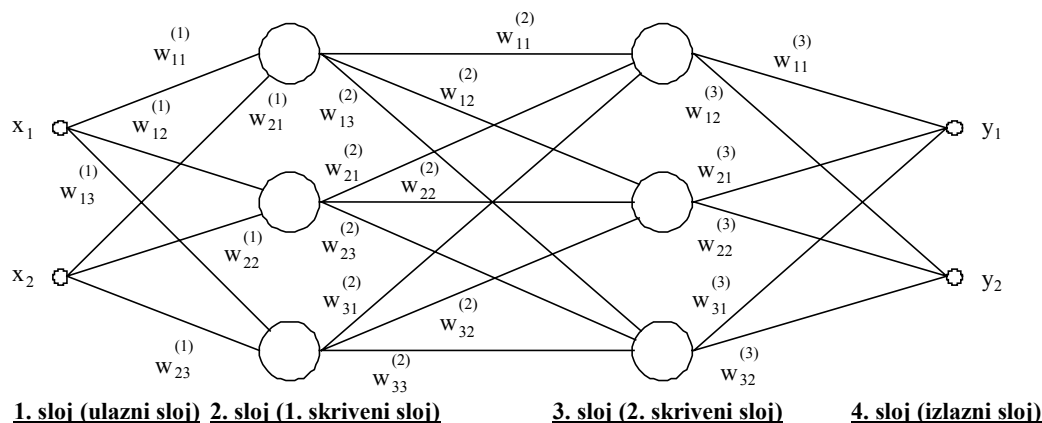
PRIMJER BACKPROPAGATION ALGORITMA

Za potrebe primjera odabrana je umjetna neuronska mreža (UNM) $2 \times 3 \times 3 \times 2$. Želi se istrenirati UNM tako da određuje vrijednost funkcije pripadnosti ulaznih podataka za dva neizrazita skupa. Ulazni podaci, i odgovarajuće vrijednosti funkcije pripadnosti dane su sljedećom tablicom:

Uzorak br.	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
x_1	.05	.09	.12	.15	.20	.75	.80	.82	.90	.95
x_2	.02	.11	.20	.22	.25	.75	.83	.80	.89	.89
$\mu_{R1}(x_1, x_2)$	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
$\mu_{R2}(x_1, x_2)$	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Uzorak br.	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
x_1	.09	.10	.14	.18	.22	.77	.79	.84	.94	.98
x_2	.04	.10	.21	.24	.28	.78	.81	.82	.93	.99
$\mu_{R1}(x_1, x_2)$	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
$\mu_{R2}(x_1, x_2)$	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

UNM prikazana je na sljedećoj slici:

Pretpostavimo da su početne vrijednosti težinskih faktora (koji su generirani slučajno) zadane:

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

$$w_{11}^{(1)} = 0.5$$

$$w_{12}^{(1)} = 0.4$$

$$w_{13}^{(1)} = 0.1$$

$$w_{21}^{(1)} = 0.2$$

$$w_{22}^{(1)} = 0.6$$

$$w_{23}^{(1)} = 0.2$$

$$w_{11}^{(2)} = 0.10$$

$$w_{12}^{(2)} = 0.55$$

$$w_{13}^{(2)} = 0.35$$

$$w_{21}^{(2)} = 0.20$$

$$w_{22}^{(2)} = 0.45$$

$$w_{23}^{(2)} = 0.35$$

$$w_{31}^{(2)} = 0.25$$

$$w_{32}^{(2)} = 0.15$$

$$w_{33}^{(2)} = 0.60$$

$$w_{11}^{(3)} = 0.30$$

$$w_{12}^{(3)} = 0.35$$

$$w_{21}^{(3)} = 0.35$$

$$w_{22}^{(3)} = 0.25$$

$$w_{31}^{(3)} = 0.45$$

$$w_{32}^{(3)} = 0.30$$

Neuroni koriste sigmoidalnu prijenosnu funkciju, te je njihov izlaz određen izrazom:

$$o = \frac{1}{1 + \exp\left[-\left(\sum x_i \cdot w_i\right)\right]} \quad (1.1)$$

pri tome su x_i ($i=0,1,2,\dots,n$) ulazi u taj neuron, a w_i ($i=0,1,2,\dots,n$) pripadajući težinski faktori, pri čemu je $\theta=-w_0$ prag, a $x_0=1$ po definiciji. Radi što jednostavnijeg računanja u ovom primjeru svi će neuroni imati prag $w_0=0$.

Backpropagation algoritam provodi se kroz niz epoha, pri čemu se u svakoj epohi provodi niz iteracija u kojima se mreži predaju uzorci iz skupa za učenje, a svaka iteracija sastavljena od slijedećih koraka:

- **Korak 1.** ► Računanje izlaznih vrijednosti neurona; smjer računanja je od prvog sloja prema zadnjem sloju.
- **Korak 2.** ► Računanje pogreški svakog neurona; smjer računanja je od zadnjeg sloja prema drugom sloju (ne računa se za prvi sloj).
- **Korak 3.** ► Korigiranje vrijednosti težinskih faktora; smjer provođenja korekcija je proizvoljan.

1. epoha, 1.iteracija, 1.uzorak

Uzimamo prvi uzorak iz skupa za učenje: $\vec{x}^T = [x_1 \quad x_2] = [0.05 \quad 0.02]$.

Korak 1. Računamo izlaze iz drugog sloja (prema relaciji 1.1):

$$\begin{aligned} o_1^{(2)} &= \frac{1}{1 + \exp\left[-\left(x_1 \cdot w_{11}^{(1)} + x_2 \cdot w_{21}^{(1)} + w_{01}^{(2)}\right)\right]} \\ &= \frac{1}{1 + \exp\left[-\left(0.05 \cdot 0.5 + 0.02 \cdot 0.2 + 0.0\right)\right]} = 0.507249 \end{aligned}$$

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

$$o_2^{(2)} = \frac{1}{1 + \exp[-(x_1 \cdot w_{12}^{(1)} + x_2 \cdot w_{22}^{(1)} + w_{02}^{(2)})]}$$

$$= \frac{1}{1 + \exp[-(0.05 \cdot 0.4 + 0.02 \cdot 0.6 + 0.0)]} = 0.507999$$

$$o_3^{(2)} = \frac{1}{1 + \exp[-(x_1 \cdot w_{13}^{(1)} + x_2 \cdot w_{23}^{(1)} + w_{03}^{(2)})]}$$

$$= \frac{1}{1 + \exp[-(0.05 \cdot 0.1 + 0.02 \cdot 0.2 + 0.0)]} = 0.502250$$

Računamo izlaze iz trećeg sloja (prema relaciji 1.1) pri čemu su ulazi u treći sloj zapravo izlazi iz drugog sloja:

$$o_1^{(3)} = \frac{1}{1 + \exp[-(o_1^{(2)} \cdot w_{11}^{(2)} + o_2^{(2)} \cdot w_{21}^{(2)} + o_3^{(2)} \cdot w_{31}^{(2)} + w_{01}^{(3)})]}$$

$$= \frac{1}{1 + \exp[-(0.507249 \cdot 0.10 + 0.507999 \cdot 0.20 + 0.502250 \cdot 0.25 + 0.0)]} = 0.569028$$

$$o_2^{(3)} = \frac{1}{1 + \exp[-(o_1^{(2)} \cdot w_{12}^{(2)} + o_2^{(2)} \cdot w_{22}^{(2)} + o_3^{(2)} \cdot w_{32}^{(2)} + w_{02}^{(3)})]}$$

$$= \frac{1}{1 + \exp[-(0.507249 \cdot 0.55 + 0.507999 \cdot 0.45 + 0.502250 \cdot 0.15 + 0.0)]} = 0.641740$$

$$o_3^{(3)} = \frac{1}{1 + \exp[-(o_1^{(2)} \cdot w_{13}^{(2)} + o_2^{(2)} \cdot w_{23}^{(2)} + o_3^{(2)} \cdot w_{33}^{(2)} + w_{03}^{(3)})]}$$

$$= \frac{1}{1 + \exp[-(0.507249 \cdot 0.35 + 0.507999 \cdot 0.35 + 0.502250 \cdot 0.60 + 0.0)]} = 0.658516$$

Računamo izlaze iz četvrtog sloja (prema relaciji 1.1) pri čemu su ulazi u četvrti sloj zapravo izlazi iz trećeg sloja:

$$o_1^{(4)} = \frac{1}{1 + \exp[-(o_1^{(3)} \cdot w_{11}^{(3)} + o_2^{(3)} \cdot w_{21}^{(3)} + o_3^{(3)} \cdot w_{31}^{(3)} + w_{01}^{(4)})]}$$

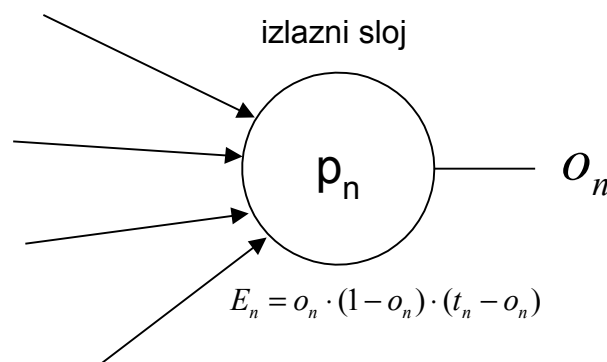
$$= \frac{1}{1 + \exp[-(0.569028 \cdot 0.30 + 0.641740 \cdot 0.35 + 0.658516 \cdot 0.45 + 0.0)]} = 0.666334$$

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

$$o_2^{(4)} = \frac{1}{1 + \exp[-(o_1^{(3)} \cdot w_{12}^{(3)} + o_2^{(3)} \cdot w_{22}^{(3)} + o_3^{(3)} \cdot w_{32}^{(3)} + w_{01}^{(4)})]} = \frac{1}{1 + \exp[-(0.569028 \cdot 0.35 + 0.641740 \cdot 0.25 + 0.658516 \cdot 0.30 + 0.0)]} = 0.635793$$

Korak 2. Računamo pogreške neurona četvrtog sloja (izlazni sloj). Pogreška izlaznog sloja računa se prema relaciji:

$$E_n = o_n \cdot (1 - o_n) \cdot (t_n - o_n)$$

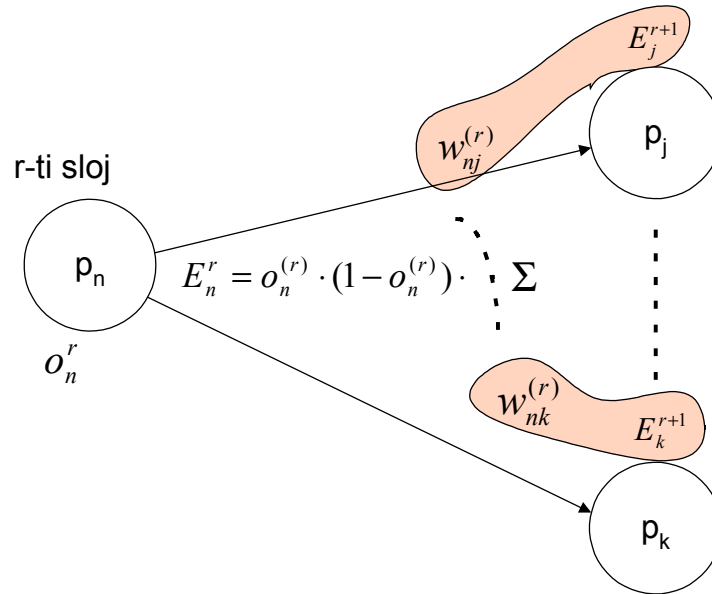
gdje je o vrijednost izlaza neurona a t točna vrijednost koju želimo da neuron daje. Iz tablice možemo očitati da je za ulazni vektor $\vec{x}^T = [0.05 \ 0.02]$ željeni izlaz $\vec{y}^T = [1.0 \ 0.0]$. Slijedi:

$$E_1^{(4)} = o_1^{(4)} \cdot (1 - o_1^{(4)}) \cdot (t_1 - o_1^{(4)}) = 0.666334 \cdot (1 - 0.666334) \cdot (1.0 - 0.666334) = 0.0741850$$

$$E_2^{(4)} = o_2^{(4)} \cdot (1 - o_2^{(4)}) \cdot (t_2 - o_2^{(4)}) = 0.635793 \cdot (1 - 0.635793) \cdot (0.0 - 0.635793) = -0.147224$$

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

Sada se pogreška računa za skrivene slojeve. Najprije računamo za treći sloj. Pogreška za skrivene slojeve računa se prema relaciji:

$$E_n^{(r)} = o_n^{(r)} \cdot (1 - o_n^{(r)}) \cdot \sum_j w_{nj}^{(r)} \cdot E_j^{(r+1)}$$

gdje je:

$E_n^{(r)}$	pogreška n-tog neurona u r-tom sloju,
$o_n^{(r)}$	izlaz n-tog neurona u r-tom sloju,
$E_j^{(r+1)}$	pogreška j-tog neurona u r+1 sloju (koju već znamo jer smo to izračunali),
$w_{nj}^{(r)}$	težinski faktor koji se nalazi uz vezu izlaza n-tog neurona u r-tom sloju i ulaza j-tog neurona u r+1 sloju.

$$\begin{aligned} E_1^{(3)} &= o_1^{(3)} \cdot (1 - o_1^{(3)}) \cdot (w_{11}^{(3)} \cdot E_1^{(4)} + w_{12}^{(3)} \cdot E_2^{(4)}) \\ &= 0.569028 \cdot (1 - 0.569028) \cdot (0.30 \cdot 0.0741850 + 0.35 \cdot (-0.147224)) = -0.007179 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} E_2^{(3)} &= o_2^{(3)} \cdot (1 - o_2^{(3)}) \cdot (w_{21}^{(3)} \cdot E_1^{(4)} + w_{22}^{(3)} \cdot E_2^{(4)}) \\ &= 0.641740 \cdot (1 - 0.641740) \cdot (0.35 \cdot 0.0741850 + 0.25 \cdot (-0.147224)) = -0.002493 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} E_3^{(3)} &= o_3^{(3)} \cdot (1 - o_3^{(3)}) \cdot (w_{31}^{(3)} \cdot E_1^{(4)} + w_{32}^{(3)} \cdot E_2^{(4)}) \\ &= 0.658516 \cdot (1 - 0.658516) \cdot (0.45 \cdot 0.0741850 + 0.3 \cdot (-0.147224)) = -0.002425 \end{aligned}$$

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

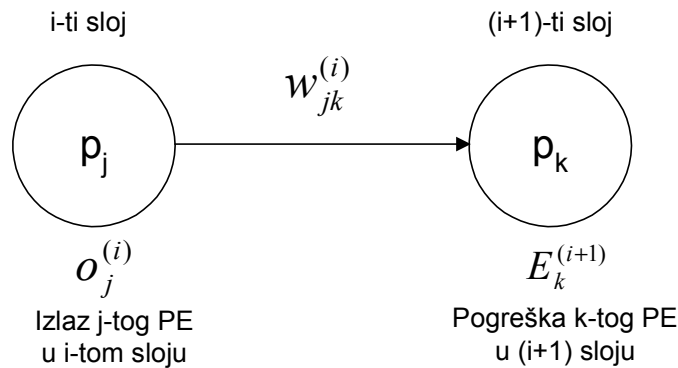
Zatim računamo pogrešku za drugi sloj:

$$\begin{aligned}
 E_1^{(2)} &= o_1^{(2)} \cdot (1 - o_1^{(2)}) \cdot (w_{11}^{(2)} \cdot E_1^{(3)} + w_{12}^{(2)} \cdot E_2^{(3)} + w_{13}^{(2)} \cdot E_3^{(3)}) \\
 &= 0.507249 \cdot (1 - 0.507249) \cdot (0.1 \cdot (-0.007179) + 0.55 \cdot (-0.002493) + 0.35 \cdot (-0.002425)) \\
 &= -0.000734 \\
 E_2^{(2)} &= o_2^{(2)} \cdot (1 - o_2^{(2)}) \cdot (w_{21}^{(2)} \cdot E_1^{(3)} + w_{22}^{(2)} \cdot E_2^{(3)} + w_{23}^{(2)} \cdot E_3^{(3)}) \\
 &= 0.507999 \cdot (1 - 0.507999) \cdot (0.2 \cdot (-0.007179) + 0.45 \cdot (-0.002493) + 0.35 \cdot (-0.002425)) \\
 &= -0.000851 \\
 E_3^{(2)} &= o_3^{(2)} \cdot (1 - o_3^{(2)}) \cdot (w_{31}^{(2)} \cdot E_1^{(3)} + w_{32}^{(2)} \cdot E_2^{(3)} + w_{33}^{(2)} \cdot E_3^{(3)}) \\
 &= 0.502250 \cdot (1 - 0.502250) \cdot (0.25 \cdot (-0.007179) + 0.15 \cdot (-0.002493) + 0.6 \cdot (-0.002425)) \\
 &= -0.000906
 \end{aligned}$$

Za prvi sloj pogreška se ne računa.

Korak 3. Potrebno je izvršiti korekciju faktora prema slijedećoj formuli:

$$w_{jk}^{(i)}(\text{novi}) = w_{jk}^{(i)} + \eta \cdot E_k^{(i+1)} \cdot o_j^{(i)}$$

Ovo je potrebno provesti za sve faktore; redoslijed nije bitan. Dobije se:

$$\begin{aligned}
 w_{11}^{(1)} &= w_{11}^{(1)} + \eta \cdot E_1^{(2)} \cdot o_1^{(1)} = 0.5 + 0.3 \cdot (-0.000734) \cdot 0.05 = 0.499989 \\
 w_{12}^{(1)} &= w_{12}^{(1)} + \eta \cdot E_2^{(2)} \cdot o_1^{(1)} = 0.4 + 0.3 \cdot (-0.000851) \cdot 0.05 = 0.399987 \\
 w_{13}^{(1)} &= w_{13}^{(1)} + \eta \cdot E_3^{(2)} \cdot o_1^{(1)} = 0.1 + 0.3 \cdot (-0.000906) \cdot 0.05 = 0.099986 \\
 w_{21}^{(1)} &= w_{21}^{(1)} + \eta \cdot E_1^{(2)} \cdot o_2^{(1)} = 0.2 + 0.3 \cdot (-0.000734) \cdot 0.02 = 0.199996
 \end{aligned}$$

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

$$w_{22}^{(1)} = w_{22}^{(1)} + \eta \cdot E_2^{(2)} \cdot o_2^{(1)} = 0.6 + 0.3 \cdot (-0.000851) \cdot 0.02 = 0.599995$$

$$w_{23}^{(1)} = w_{23}^{(1)} + \eta \cdot E_3^{(2)} \cdot o_2^{(1)} = 0.2 + 0.3 \cdot (-0.000906) \cdot 0.02 = 0.199995$$

$$w_{11}^{(2)} = w_{11}^{(2)} + \eta \cdot E_1^{(3)} \cdot o_1^{(2)} = 0.1 + 0.3 \cdot (-0.007179) \cdot 0.507249 = 0.098908$$

$$w_{12}^{(2)} = w_{12}^{(2)} + \eta \cdot E_2^{(3)} \cdot o_1^{(2)} = 0.55 + 0.3 \cdot (-0.002493) \cdot 0.507249 = 0.549621$$

$$w_{13}^{(2)} = w_{13}^{(2)} + \eta \cdot E_3^{(3)} \cdot o_1^{(2)} = 0.35 + 0.3 \cdot (-0.002425) \cdot 0.507249 = 0.349631$$

$$w_{21}^{(2)} = w_{21}^{(2)} + \eta \cdot E_1^{(3)} \cdot o_2^{(2)} = 0.2 + 0.3 \cdot (-0.007179) \cdot 0.507999 = 0.198906$$

$$w_{22}^{(2)} = w_{22}^{(2)} + \eta \cdot E_2^{(3)} \cdot o_2^{(2)} = 0.45 + 0.3 \cdot (-0.002493) \cdot 0.507999 = 0.449620$$

$$w_{23}^{(2)} = w_{23}^{(2)} + \eta \cdot E_3^{(3)} \cdot o_2^{(2)} = 0.35 + 0.3 \cdot (-0.002425) \cdot 0.507999 = 0.349630$$

$$w_{31}^{(2)} = w_{31}^{(2)} + \eta \cdot E_1^{(3)} \cdot o_3^{(2)} = 0.25 + 0.3 \cdot (-0.007179) \cdot 0.502250 = 0.248918$$

$$w_{32}^{(2)} = w_{32}^{(2)} + \eta \cdot E_2^{(3)} \cdot o_3^{(2)} = 0.15 + 0.3 \cdot (-0.002493) \cdot 0.502250 = 0.149624$$

$$w_{33}^{(2)} = w_{33}^{(2)} + \eta \cdot E_3^{(3)} \cdot o_3^{(2)} = 0.6 + 0.3 \cdot (-0.002425) \cdot 0.502250 = 0.599635$$

$$w_{11}^{(3)} = w_{11}^{(3)} + \eta \cdot E_1^{(4)} \cdot o_1^{(3)} = 0.3 + 0.3 \cdot 0.074185 \cdot 0.569028 = 0.312664$$

$$w_{12}^{(3)} = w_{12}^{(3)} + \eta \cdot E_2^{(4)} \cdot o_1^{(3)} = 0.35 + 0.3 \cdot (-0.147224) \cdot 0.569028 = 0.324868$$

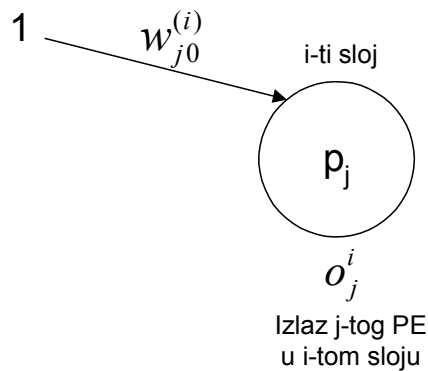
$$w_{21}^{(3)} = w_{21}^{(3)} + \eta \cdot E_1^{(4)} \cdot o_2^{(3)} = 0.35 + 0.3 \cdot 0.074185 \cdot 0.641740 = 0.364282$$

$$w_{22}^{(3)} = w_{22}^{(3)} + \eta \cdot E_2^{(4)} \cdot o_2^{(3)} = 0.25 + 0.3 \cdot (-0.147224) \cdot 0.641740 = 0.221656$$

$$w_{31}^{(3)} = w_{31}^{(3)} + \eta \cdot E_1^{(4)} \cdot o_3^{(3)} = 0.45 + 0.3 \cdot 0.074185 \cdot 0.658516 = 0.464656$$

$$w_{32}^{(3)} = w_{32}^{(3)} + \eta \cdot E_2^{(4)} \cdot o_3^{(3)} = 0.3 + 0.3 \cdot (-0.147224) \cdot 0.658516 = 0.270915$$

I zatim korekciju slobodnih faktora prema slijedećoj formuli:

$$w_{j0}^{(i)} = w_{j0}^{(i)} + \eta \cdot E_j^{(i)}$$

neizrazito, evolucijsko i neuro-računarstvo

Dobije se:

$$w_{10}^{(2)} = w_{10}^{(2)} + \eta \cdot E_1^{(2)} = 0.0 + 0.3*(-7.34E-4) = -2.2E-4$$

$$w_{20}^{(2)} = w_{20}^{(2)} + \eta \cdot E_2^{(2)} = 0.0 + 0.3*(-8.51E-4) = -2.55E-4$$

$$w_{30}^{(2)} = w_{30}^{(2)} + \eta \cdot E_3^{(2)} = 0.0 + 0.3*(-9.06E-4) = -2.72E-4$$

$$w_{10}^{(3)} = w_{10}^{(3)} + \eta \cdot E_1^{(3)} = 0.0 + 0.3*(-0.007179) = -0.002154$$

$$w_{20}^{(3)} = w_{20}^{(3)} + \eta \cdot E_2^{(3)} = 0.0 + 0.3*(-0.002493) = -7.48E-4$$

$$w_{30}^{(3)} = w_{30}^{(3)} + \eta \cdot E_3^{(3)} = 0.0 + 0.3*(-0.002425) = -7.28E-4$$

$$w_{10}^{(4)} = w_{10}^{(4)} + \eta \cdot E_1^{(4)} = 0.0 + 0.3*0.074185 = 0.022256$$

$$w_{20}^{(4)} = w_{20}^{(4)} + \eta \cdot E_2^{(4)} = 0.0 + 0.3*(-0.147224) = -0.044167$$

Sada se može ići na slijedeću iteraciju. Mreži opet predložimo isti uzorak i ponovno obavimo sva tri koraka. I tako možemo ponavljati postupak sve dok ne budemo zadovoljni greškom koju mreža čini. Nakon toga mreži predložimo slijedeći uzorak iz skupa za učenje i opet ponovimo prethodnu proceduru. I tako radimo sve dok ne iscrpimo sve uzorke iz skupa za učenje. Time završavamo jednu epohu u učenju mreže. Kako je dobro mreža «naučila» gradivo, može se provjeriti testiranjem uzorcima iz skupa za provjeru. Ukoliko rezultatima nismo zadovoljni, možemo pokrenuti novu epohu učenja mreže, i ciklus ponavljati koliko je potrebno.

■